

Guest article

Criaturas, unha revista para a literatura infantil e xuvenil galega

Belén Bouzas*

*

Belén Bouzas Gorgal é graduada en Lingua e Literatura Galegas e Lingua Portuguesa e Literaturas Lusófonas pola Universidade de Santiago de Compostela, onde tamén cursou o Máster en Formación do Profesorado. Foi bolsreira do Santander CRUE-Cepyme para *Sermos Galiza SA*. Recibiu unha bolsa de formación en investigación no Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades (Xunta da Galiza), no proxecto Recuperación de textos literarios e xornalísticos galegos. Na actualidade, forma parte do equipo redactor de *Nós Diario*.

Co foco posto na literatura infantil e xuvenil, a revista *Criaturas* saía á luz en 2014 para se converter nun punto de encontro do sector. Editoras, escritoras, ilustradoras, libreiras, profesorado, equipo bibliotecario... Todo un abano de axentes culturais déronse as mans nas páxinas desta publicación periódica dixital, coordinada por Leticia Costas e Daniel Landesa, para achegar cadanseu punto de vista sobre esta temática e proxectar de forma expansiva o inmenso universo que existe baixo o paraugas da etiqueta 'literatura infantil e xuvenil'. O formato escollido, a revista, serviu como lugar de acollida.

Con esta achega pretendemos realizar un breve percorrido que nos leva a tratar, en primeiro lugar, a cuestión das revistas literarias e culturais como axentes activos dun determinado sistema literario e da súa importancia como produtoras e impulsoras de capital simbólico, por funcionaren como espazos de encontro e por faceren parte do sistema de medios de comunicación social. A continuación, achegamos un breve mapeamento que mostra a situación das revistas literarias e culturais no sistema literario galego na actualidade para, deseguido, pousarmos o ollar no caso concreto de *Criaturas*. Trátase dun percorrido breve que realizamos a través das testemuñas do equipo impulsor desta revista: a escritora Leticia Costas, o filólogo Daniel Landesa mais a crítica literaria Montse Pena Presas. Conversamos coas tres para coñecer máis polo miúdo o proxecto de *Criaturas*, publicación que puxo uns puntos suspensivos á súa edición en decembro de 2019, desde a necesidade de darlle á LIX unha plataforma de difusión, de encontro da crítica mais doutros axentes e mediadoras, así como sobre o presente e futuro da literatura infantil e xuvenil galega.

As revistas literarias como 'produtoras de memoria'

No decorrer das últimas décadas produciuse un incremento dos estudos hemerográficos (Raguenet 2011; Artundo 2010; Osuna 2004; Sarlo 1992), nun principio máis enfocados para a elaboración de índices de revistas,

que, aos poucos, foron ampliando o seu campo de intereses, pasando a ter en consideración outros criterios relacionados coas publicacións periódicas: os estudos de biografías de revistas, a creación de antoloxías, a reprodución facsimilar e, na actualidade, os estudos monográficos sobre temas baseados documentalmente en revistas (Osuna 2004: 17). Non obstante, Sobrino Vegas (2014: 838) apunta que a elaboración de índices coa información procedente da descrición e análise de cada número é unha das tarefas máis comúns no ámbito dos estudos hemerográficos, mais incide no feito da maioría destes sumarios presentaren unha funcionalidade limitada porque non ofrecen unha identificación do xénero tratado.

As revistas literarias e culturais distínguense por estar formadas a partir dun conxunto de textos que acostuman ser considerados ora como xornalísticos ora como literarios, e que forman parte dun campo hemerográfico que, á súa vez, se integra no sistema de medios de comunicación social. En palabras de Raguenet, as revistas 'constitúen obras colectivas, lugares de acollida, de encontros, que se inscriben nun contexto e nunha época específica' (Raguenet 2011: 109). Independentemente do aumento de estudos dedicados a esta temática, as revistas literarias continúan a ter unha baixa representatividade no campo dos estudos literarios (Raguenet 2011; Osuna 2004) xa que, como indica a profesora Sandra Raguenet (2011: 108), son 'soportes pouco coñecidos, pouco lidos, pouco destacados', e ocupan un lugar aínda escaso, en xeral, no campo literario. Non obstante, o formato revista presenta unha 'sintaxe propia', deseñada para intervir na conxuntura, para mostrar os textos en vez de só publicalos (Sarlo 1992: 11), de modo que funcionan como un 'curtocircuíto entre a prensa e o libro, mais trátase, na verdade, dun xénero en si, autónomo' (Raguenet 2011: 109).

Ao seren publicacións integradas no sistema de medios de comunicación social participan das redes de comunicación dentro do propio sistema, mais tamén se ligan con outras redes, dado que a publicación de cada número non é un acontecemento illado e está en contacto con outras accións comunicativas, de modo que entran en relación con outros axentes e dinámicas (Sobrino 2014: 836). Así, as revistas pertencen, por un lado, ao campo da edición, e, por outro, tamén se poden situar como obxectos 'á marxe dos circuítos editoriais', pois teñen un dobre estatuto como produto, dado que 'é un instrumento de difusión, un obxecto editorial que, como tal, pertence ao campo da edición, mais é tamén unha ferramenta de produtores e non de profesionais do libro' (Raguenet 2011: 110). Trátase, polo tanto, de produtos que contan cunha importancia intrínseca como fonte documental e son, de feito, documentos históricos que contribúen para coñecer determinados proxectos culturais que se desenvolveron nun período concreto de tempo (Raguenet 2011; Osuna 2004; Sarlo 1992). Funcionan, xa que logo, como verdadeiros documentos de cultura, en sentido amplo, e como 'produtoras de memoria' (Raguenet 2011: 111).

Consecuentemente, as revistas literarias son un campo privilexiado para a observación de fenómenos de transferencia, canonización e interferencia (Iglesias Santos 1994: 331-339); constitúen unha fonte documental básica para a actividade investigadora (Sobrino 2014: 838) e 'abren unha fonte privilexiada para o que hoxe se denomina historia intelectual' (Sarlo 1992: 15). Ademais, incide Ramos Ortega (2001: 10), cabe destacar a importancia das revistas 'como fonte de primeira man para o estudo non só da literatura senón da cultura en xeral de calquera país'.

Entre literarias e culturais: un punto de encontro

As revistas do ámbito literario e cultural funcionaron —e continúan a funcionar— como un lugar de confluencia e encontro entre pensadores e creadores, con posibilidades para garantir o fluxo entre as dinámicas dos campos literario e cultural dun determinado momento e dun (ou distintos) lugares e culturas diferentes, realizando así ‘unha función primordial de trevos literarios garantindo un tránsito de formas e de reflexións para alén das fronteiras lingüísticas e culturais’ (Raguenet 2011: 111).

Foron moitas as que naceron como unha resposta a diversos movementos literarios e culturais ou coas ganas de divulgación, reunindo crítica, historia e literatura. No *Dicionário das revistas literárias portuguesas do século XX*, da autoría de Daniel Pires (1986), o autor indica que as revistas literarias son ‘un testemuño elucidativo dunha época, do pulsar do tecido social, das súas contradicións, das ambicións e limitacións que a rodean, dos mecenas, da cultura, en sentido lato, dunha determinada orde social’ (Pires 1986: 19). Son, de feito, un vehículo para as ideas, os discursos e as tomas de posición de determinados axentes dos campos literario e cultural dun lugar (país, área lingüística, etc.); mais tamén unha plataforma útil para a introdución de modelos e elementos repertoriais procedentes doutros espazos.

Aínda que falamos, por veces, de modo conxunto de revistas literarias e culturais, entendemos que convén preguntármonos se hai diferenzas entre unhas e outras. Diversas investigadoras e investigadores que abordaron esta problemática da categorización das revistas (Osuna 2004; Sobrino 2014; Morán 2015) mostran que a liña que marca a diferenza entre este tipo de publicacións ‘literarias’ e ‘culturais’ non é moi nítida. De modo xeral, coinciden —e concordo tamén coa proposta— en que aquelas revistas que se presentan coa etiqueta ‘cultural’ abranguen un campo maior de pensamento, mentres que as revistas tituladas ‘literarias’ están máis centradas en asuntos de carácter exclusivamente literario. Osuna, nun dos seus traballos xa clásicos, comenta que hai unha gran cantidade de ‘revistas literarias puras’, mais tamén chama a atención para aquelas outras ‘revistas multidisciplinares’, esclarecendo que ‘a raia entre revista literaria e revista cultural é moi borrosa’ (Osuna 2004: 26).

As revistas literarias e culturais galegas: unha aproximación

O sistema literario e cultural galego non se pode entender sen a presenza das publicacións periódicas que o conformaron e que o conforman. Crítica literaria, poesía, historia, educación, relixión, teatro, arte... As revistas literarias e culturais na Galiza desenvolvéronse historicamente grazas a un inxente esforzo que se vén facendo por estudar, dignificar e proxectar a cultura, a literatura e a lingua galegas.

Somexidas de cheo neste 2020 no centenario da revista *Nós*, con innúmeras homenaxes que tratan de rescatar todo un universo creado arredor desta publicación periódica e dos axentes que a fixeron posíbel (destacándose Risco, Castelao, Cabanillas, Losada Diéguez, Nogueiro ou Otero Pedrayo, entre outros), comprobamos como as revistas literarias e culturais galegas serviron e serven de alicerce para afianzar unha cultura propia en continua construción. Deste modo, a revista *Nós* serve na actualidade como un documento histórico para coñecer, como fonte de primeira man, máis alá dos contidos en cada número dun proxecto cultural concreto que

1

Os datos son tirados da última publicación de *Informes de Literatura*, do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Disponível en <http://www.cirp.gal/rec2/informes/>

se desenvolveu entre 1920 e 1936: é un testemuño da súa época, do pulo dos seus impulsores e mecenas, das ansias que a fixeron posíbel — lembremos a folla de ruta do número 0 — e dos impedimentos e obstáculos cos que bate-ron até a saída da súa derradeira publicación.

Coa finalidade de coñecermos a situación actual das publicacións periódicas no sistema literario galego, como mostra e a modo de mapeamento, a seguir achegamos as revistas con ISSN e as edicións facsimilares que se dan ao prelo a día de hoxe:¹ *Ailij (Anuario de Investigación en Literatura Infantil y Juvenil)*, *Anuario Brigantino*, *Aulas Libres. Revista de Pensamento, Información e Debate do STEG*, *Barbantia. Anuario de Estudos do Barbanza*, *Boletín da Real Academia Galega*, *Caderno de estudos chairegos*, *Cátedra. Revista Eumesa de Estudos*, *Clave Orión*, *Contos estraños*, *Dorna. Expresión Poética Galega*, *Encrucillada. Revista Galega de Pensamento Cristián*, *Escrita contemporánea*, *da AELG*, *Ferrolanálisis. Revista de pensamento y cultura*, *Follas novas. Revista de Estudos Rosalianos*, *Galegos*, *Grial. Revista Galega de Cultura*, *LVCENSLA. Miscelánea de Cultura e Investigación*, *Luzes*, *Madrygal*, *Olga. Revista de Poesía Galega en Madrid*, *Raigame. Revista de arte, cultura e tradicións populares*, *Revista galega de educación*, *Revista galega de filoloxía*, *Revista galega de teatro*, *Tempos novos. Revista Mensual de Información para o Debate*, *Trabe de ouro*, *A. Publicación Galega de Pensamento Crítico*, *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*.

Tal e como podemos observar, a día de hoxe o sistema literario galego está composto maioritariamente por revistas culturais e de pensamento xeral. No que respecta a aquelas publicacións periódicas definidas como literarias, o xénero que goza de maior proxección é o poético, posibelmente por unha cuestión de tradición en canto a publicacións periódicas e pola súa doada adaptación a estes formatos —ao tratarse de textos, polo xeral, máis curtos. No que respecta á literatura infantil e xuvenil ou ao teatro, contamos con tan só unha publicación especializada en cada un dos casos.

***Criaturas* e a proxección da literatura infantil e xuvenil galega**

A revista *Criaturas* ergueuse como unha publicación dixital especializada en literatura infantil e xuvenil galega, baixo a coordinación de Leticia Costas e Daniel Landesa, para funcionar non só como un escaparate das novidades relacionadas coa LIX, senón para converterse nun punto de encontro do sector e nun medio de referencia, un espazo idóneo para o debate e a reflexión nun ámbito moi destacado das letras e da produción cultural da Galiza que non gozaba —nin goza— de visibilidade nos medios de comunicación.

Este punto de encontro arredor da LIX xuntaba e daba voz a editoras, ilustradoras, libreiras, escritoras, críticas literarias... que afondaban nesta parte do sistema literario galego desde os seus propios puntos de vista. Como exemplo, cabe destacar que xa no número 0 de *Criaturas*, presentado e publicado en 2014, recollen no seu consello de redacción nomes tan diversos e destacados do sistema editorial do momento como Fran Alonso, Burghard Baltrusch, Carlos Nogueira, Nuria Díaz, Agustín Fernández Paz, María Jesús Fernández, Mar García Pérez, María Lado, Montse Pena Presas, Xabier P. Docampo, Mercedes Queixas Zas, Laura Sáez, Gracia Sanctórum ou Miguel Vázquez Freire, entre outras.

Os contidos de cada número presentábanse dispostos a través de grandes temáticas que ían tecendo os artigos depositados: monstros, humor, tempo de Nadal... foron algúns dos fíos condutores que se empregaron para

urdir a publicación. Ademais, desde os primeiros pasos, a revista *Criaturas* desenvolveu unha forte aposta non só pola calidade e variedade dos contidos centrados na LIX, senón tamén polo propio deseño, que resultaba atractivo e innovador, adecuándose e complementando a información publicada en cada edición.

Coa finalidade de afondarmos na concepción e na relevancia que tivo a revista *Criaturas*, vixente até decembro de 2019, conversamos para esta achega con Leticia Costas, Daniel Landesa e Montse Pena Presas, figuras imprescindibles do equipo impulsor. Con tal finalidade, realizamos unha breve entrevista a cada unha delas, centrada nos seguintes puntos temáticos: 1. Primeiros pasos de *Criaturas*, 2. Achegarse á LIX desde o formato revista, 3. *Criaturas* como punto de encontro e, como colofón, 4. A saúde da literatura infantil e xuvenil galega na actualidade.

Primeiros pasos de *Criaturas*

Daniel Landesa: A revista *Criaturas* xurdiu após varias persoas relacionadas co mundo da literatura infantil e xuvenil observarmos que había un déficit porque non existía un medio máis ou menos profesional que aglutinase contidos relacionados coa literatura infantil e xuvenil (LIX). Nese momento, dispuñamos no sistema literario galego de blogs non específicos, que abordaban a crítica literaria en xeral e que reunían neses espazos crítica de LIX a carón da literatura catalogada de adultos. Por outra banda, tamén había algunhas páxinas de centros educativos nas que se recollían as lecturas destinadas ás crianzas, pero non existía un medio propiamente dito que aglutinase ese volume de traballo co que contabamos de, por exemplo, librerías que proxectan moito estes contidos no seu propio espazo para LIX, críticos e críticas, autoras, editores e editoras...

Deste modo, comprobamos que existía ese nicho de contidos e decidimos pornos en marcha. Foi un traballo bastante intenso, na forma e na definición de como sería o proxecto da revista *Criaturas*. Consequimos conformar un equipo bastante amplo. Pouco a pouco, fomos dándolle forma até que en decembro de 2014 o presentamos no CulturGal daquel ano. Resultou ter unha moi boa acollida, tanto por parte do profesorado como por parte das persoas da industria cultural.

Leticia Costas: Xuntámonos en *Criaturas* por inquiredanzas, tiñamos moitísimas ganas de mergullarnos nunha publicación especializada en literatura infantil e xuvenil. Durante un tempo, sacamos diferentes artigos, sobre todo de crítica literaria. Supuxo un modo tamén de analizar o panorama, que era o que nos interesaba.

Mais infelizmente, non conseguimos manter a publicación no tempo porque a nivel profesional as nosas vidas non o permitiron. Era unha dedicación completamente altruísta. Dános moita pena que o proxecto esmorecese. Contabamos cun dominio, cunha marca, e confiámos en que a revista volva e continúe o seu camiño.

Montse Pena Presas: Como nace *Criaturas* quen mellor o pode narrar son Daniel Landesa e Leticia Costas. Eu embarco nese proxecto porque eles dous buscaban unha persoa que saíse do perfil de escritora ou escritor. Entón, por amizade, por querenza e por entendemento, recorren a min, máis que nada, para coordinar a parte crítica, que logo non tivo tanta

importancia. Recordo o nacemento de *Criaturas* como unha especie de soño, coa idea de que podíamos facer algo moi novidoso, moi atractivo, grazas aos coñecementos de deseño e ás boas ideas que tiña Daniel Landesa. Un espazo acolledor no que podíamos unir persoas de diferentes xeracións. E, precisamente por iso, nos primeiros números de *Criaturas* estaban escritores como Xabier P. Docampo, que xa contaban con outras experiencias á hora de montar este tipo de revistas literarias. De feito, e como anécdota, el xa nos avisara de algo que despois pasou: díxonos que íamos empezar con moita forza pero que, co tempo, as nosas diferentes dedicacións acabarían por tirar de nós para outros lados. E así foi.

Achegarse á LIX desde o formato revista

Daniel Landesa: Optamos por botar a andar a revista mediante un formato híbrido, mais había unha serie de contidos que se estruturaban a través da páxina web. Contabamos con informacións un pouco máis laxas e outras máis extensas, que eran as que estaban nas dúas plataformas, no que sería a propia revista *Criaturas*, que nunca chegou a ser física (sempre se publicou en dixital), e na web. Quixemos darlle esa dualidade. Ofrecer un número pechado dunha revista con contidos sobre LIX desde diferentes ópticas, algo que non existía nese momento e que tampouco existe hoxe, agora que *Criaturas* non está.

É certo que ese formato de revista naceu por se nalgún momento se podía buscar a forma de editala en papel, unha proposta que se acabou descartando. Aínda que a vertente en liña é hoxe por hoxe a máis consumida, a alternativa do papel quedou descartada por falta de estrutura e por falta de medios económicos e humanos. A súa produción sería moito máis complexa.

Ledicia Costas: Co formato revista, en *Criaturas*, procurabamos dignificar, visibilizar e dar voz a todas esas persoas mediadoras que normalmente non teñen esa oportunidade de facer parte dos medios de comunicación porque os espazos que existen son moi reducidos ou están copados por outras literaturas. Deste modo, coa revista pretendíamos encher ese espazo que faltaba.

Montse Pena Presas: Publicouse como revista porque era o máis acaído naquel momento, mais sen deixar de achegar contidos diferentes na web de *Criaturas*. É certo que hai unha crise clara do sector editorial que se dedica á publicación periódica. Creo que esas pímulas literarias, esas pímulas de coñecementos que tiñan outras revistas, ou esas pímulas de divulgación, agora están moito máis diluídas porque cando queremos unha pinga desas normalmente imos procuralas en buscadores web. Este feito propiciou un inexorable cambio de formato, porque a día de hoxe unha revista non é algo tan desexado fisicamente como pode ser un libro ben editado.

Criaturas como punto de encontro para a LIX

Daniel Landesa: Desenvolvíanse contidos non pensados para o eido académico nin para o público non especializado, senón máis especificamente para persoas que traballan con actividades de promoción da lectura, como

profesorado, persoal de bibliotecas, nais e pais interesados en achegarlles novas lecturas ás pequenas e aos pequenos... Todo un conxunto de axentes activos. Neste sentido, os contidos da revista *Criaturas* si que seguían unha clara vocación divulgativa, mais con certo rigor.

Ledicia Costas: En si mesma, a LIX é unha literatura que ten escasísima presenza nos medios, non vou dicir que é invisíbel, pero si vou afirmar que custa moito visibilizala porque conta con menos espazo que a narrativa ou que a poesía, por exemplo. *Criaturas* era un modo de pola en valor, dándolle voz a estas mediadoras, ás axentes que traballan acotío para proxectala... Porque o mesmo sucede coas persoas que se dedican ao mundo da ilustración, hai moitas que nin sequera saen nas capas dos libros que ilustran, mais debemos darlles o espazo que merecen e facelas visíbeis. Esa era tamén unha das funcións desta publicación.

Montse Pena Presas: Se algo singularizou a revista *Criaturas*, ademais desta capacidade para xuntar persoas de diferentes xeracións, de ser un punto de encontro, eu diría que foi o feito de ser un proxecto tremendamente libre. Cada unha das persoas implicadas eramos quen realmente somos e faciamos o que realmente queriamos facer. Desde esa perspectiva, persoalmente, para min foi como un soño e un agasallo. Un presente porque ao mellor eu estaba nun momento no que podía ser máis libre laboralmente.

Para a parte do sistema literario, creo que ter unha revista así, rompedora —porque cando es libre tes a capacidade de romper, de experimentar, de escribir, de convidar xente a participar, de facer entrevistas—, inda que dure pouco no tempo, funciona como unha especie de axitador cultural, que move os marcos, por así dicilo, do sistema, e faino avanzar e faino pensar un pouquiño. Coido que a duración quizais non sexa o máis importante, senón a vontade de querer facer algo e acabar vendo que iso que quixeches desenvolver si moveu un pouco as cousas, ou polo menos puxo no centro esa xeración de persoas que xa fomos escolarizadas en galego e que, ao mellor, cando comezamos *Criaturas*, non eramos tan visíbeis a pesar de estar na trintena, porque eramos ‘as novas e os novos’.

A saúde da literatura infantil e xuvenil galega na actualidade

Daniel Landesa: Falar de literatura infantil e xuvenil é usar unha etiqueta, mais aproveitámonos dela porque no noso espazo si que é unha das literaturas que máis vende, precisamente pola súa vinculación co ensino. De feito, penso que, ultimamente, consumo máis LIX que literatura adulta, e con moito pracer.

Coido que debemos deixar certos complexos de lado. Si que é certo que no seu momento custou moito que se valorase a literatura infantil e xuvenil, custou darlle o prestixio que realmente tiña. Mais a día de hoxe, desde o meu punto de vista, xa non é así. En xeral, a literatura que se engloba baixo a etiqueta LIX ten un status propio. Contamos con autoras e autores que son importantes na Galiza e mais no Estado español. Dispomos dun prestixio autoral moi importante e, precisamente por iso, debemos deixar de xustificarnos ante quen rebaixa a LIX, porque se vemos os números de vendas esta é a literatura con máis prestixio. Igual debemos deixar de lado ese ‘vitimismo’. Logo, á parte, as editoriais son libres de usaren esa etiqueta, sen máis.

Ledicia Costas: É certo que pasaron anos desde a fundación de *Criaturas*, e este tempo dáche unha bagaxe, unha experiencia e un modo diferente de ver ou matizar as cousas. Hai unha realidade que a min, a nivel persoal, como muller, galega, escritora, implicada na literatura escrita en lingua galega, que me preocupaba naquel momento e que me preocupa agora aínda máis; incrementouse esa preocupación. Nestes anos eu tiven oportunidade de visitar outros sistemas literarios e o que observo fóra da Galiza, concretamente no Estado español, é que a LIX galega é unha completa descoñecida. Hai unha barreira lingüística que impide que a LIX galega, que está vivindo un momento extraordinario, chegue a outros espazos lingüísticos. Hai obras de autoras e de autores con moito talento que merecían ser coñecidos fóra, e o público doutros espazos tamén merecía ler eses libros que están aquí fornecendo a nosa literatura... mais esa barreira lingüística impídeo. A día de hoxe, dispomos de moi poucas traducións de LIX galega a outros idiomas, sóbranche os dedos das dúas mans para contar as traducións da literatura infantil e xuvenil galega ao castelán. E coido que é unha materia pendente. Até que non traspasemos, de facto, esa barreira, o sistema literario da LIX galega vai seguir estando dentro dunha burbulla e vai seguir sendo case unha completa descoñecida fóra. Si que hai excepcións. Temos publicacións como a revista *CLIJ*, que bota a súa ollada, grazas a Chus Fernández facendo recensións para fóra... mais son excepcións. Nos foros ou festivais, nos que adoito estar, comprobo que non se coñecen autores e autoras da Galiza. Hai que conseguir superar iso para que realmente a LIX galega estea a ocupar o espazo que merece.

Á parte, escoitas cousas que a verdade son descorazonadoras. Mais a literatura infantil e 'juvenil' española tamén é a curmá pequena da narrativa en español. É moi inxusto, pero é así. Sempre digo que o noso público non é o público do futuro, éo do presente porque a LIX está sostendo en gran medida os sistemas literarios diferentes que hai neste Estado. Habería que darlle unha volta a isto. E parece mentira, pero nesta altura segue habendo moitos prexuízos. A LIX é aquilo que pode escribir 'calquera', de maneira despectiva. Mais cando hai experimentos e cando 'grandes' voces (o de 'grandes' dígo con retranca) se animan a escribir LIX xorde o desastre. Son unha dura defensora da LIX, que é ao que entreguei a miña vida tanto persoal como a miña carreira profesional. A min dáme moitísimas alegrías.

Montse Pena Presas: Con pouco que rasques vas atopar declaracións de escritores e de escritoras que non escriben literatura infantil e xuvenil afirmando que a LIX o único que fai é transmitir valores. E eu pregúntome: as novelas para público adulto non transmiten valores, non? Seguramente hai esa necesidade de reivindicala desde diferentes espazos. Todas aquelas persoas que nos dedicamos ao mundo da LIX, xa sexan escritoras, ilustradoras, ou como é no meu caso, críticas especializadas, parece que cae sobre nós ese afán de sospeita: 'fan iso porque non se poden dedicar á literatura para público adulto, que realmente é a seria'. Creo que hai un descoñecemento grande por parte dunha sección social importante sobre que é realmente a literatura infantil e como innova a literatura infantil. Quizais temos que falar máis de innovación que diso que se quere vender como 'transmisión de valores' cando realmente o campo infantil e xuvenil é o que está creando lectoras e lectores.

Sobre o estado da LIX galega a día de hoxe, unha cuestión difícilísima de condensar, coido que houbo un grupo de escritoras e escritores moi importantes, que foron os que Manuel Bragado chamou 'Xeración

Lamote', que nos deron de ler ás persoas que hoxe temos entre trinta e poucos e corenta e poucos anos, pero que, por desgraza, hoxe algunhas desas voces xa faltan e outras están escribindo moitísimo menos. Pondo a vista no futuro, considero que hai unha xeración de creadores e creadoras máis novas que tamén son as que andan agora polos trinta e pico ou corenta anos, que xa están consolidadas e cuxa figura máis visíbel é Leticia Costas, mais tamén outras como Andrea Maceira, María Reimóndez, Rosa Aneiros, Antonio Fraga... Mais emprego xeración como un concepto moi amplo.

A miña grande incógnita é quen vén detrás? Quen colle o relevo? Creo que precisamente se por algo é tan importante formar lectores e lectoras é porque deles sairán novos escritores e escritoras, que pensarán non só a LIX, senón que o farán en termos de futuro. Paréceme moi perigoso que á xente que estamos nos corenta anos nos sigan chamando 'as novas' ou 'os novos', coído que é moi daniño para o sistema editorial. Debemos empezar a mirar para as novas voces... e aí, agás algunha excepción como Antía Yáñez, seguen faltando nomes.

Por outra banda, unha cuestión que tamén me parece bastante preocupante é o estado da literatura dramática infantil. Seguen a faltar coleccións específicas, e o que é máis grave, continuamos sen voces que a cultiven, ademais de dramaturgas clásicas como xa o son Paula Carballeira ou Carlos Labraña, con algunha nova esporádica incorporación... Como proba, o Premio Manuel María de Teatro Infantil acaba de quedar baleiro, e por algo será.

Falarnos de revistas, *Criaturas* e LIX galega

A pesar da crise das publicacións periódicas, o formato revista continúa a formularse cunha sintaxe idónea para acoller e proxectar á sociedade contidos especializados (ou non) que, doutro modo, son de acceso máis restritivo, menos atractivo ou que gozan dun menor 'prestixio'. *Criaturas* definiuse como unha publicación periódica dixital que se movimentaba entre a prensa escrita e o libro, entre a creación, a investigación e a divulgación. Nas súas páxinas conseguiu xuntar persoas de diferentes xeracións (cun gran capital simbólico na Galiza, a comezar polo seu equipo impulsor: Daniel Landesa, Leticia Costas e Montse Pena Presas) e de diferentes eidos, que traballaban con actividades de creación ou de promoción da lectura, desde escritoras, críticas literarias, profesorado, persoal de bibliotecas, libbreiras... Todas co interese e co obxectivo común de achegar novas lecturas tanto ás crianzas como ao público interesado, mais sen deixar de lado o rigor nos seus contidos, apoiados por un espazo web e polas redes sociais.

No caso concreto da revista *Criaturas*, e segundo os testemuños reunidos, esta naceu e foi deseñada para pór en valor e para divulgar a literatura infantil e xuvenil galega a través de diferentes prismas. Un nicho que, a día de hoxe, e coa súa ausencia, continúa a existir na Galiza. Algo sintomático da propia evolución do sistema literario do que fai parte.

Achegármonos á concepción e ao desenvolvemento dunha revista especializada en literatura infantil e xuvenil galega, como é o caso de *Criaturas*, permítenos así mesmo colocar enriba da mesa o estado da cuestión da produción e da proxección da chamada 'LIX'. A pesar de ser o motor do sistema editorial galego, a literatura infantil e xuvenil apenas conta con publicacións periódicas específicas que dean conta da súa produción, desde

101 — Galicia 21
Issue J '20

*Criaturas, unha revista
para a literatura infantil e
xuvenil galega*
Belén Bouzas

a crítica literaria especializada, e do seu consumo real. Un baleiro que se vén arrastrando de forma histórica e que funciona como espello do propio sistema literario e cultural no que se insire.

Obras citadas

ARTUNDO, Patricia M., 2010. 'Reflexiones en torno a un nuevo objeto de estudio: las revistas'.
http://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/trab_eventos/ev.1028/ev.1028.pdf.

IGLESIAS SANTOS, Montserrat, 1994. 'El sistema literario: Teoría Empírica y Teoría de los Polisistemas', en Villanueva, 1994: 309- 335.

MORÁN RODRÍGUEZ, Carmen, 2015. 'Revistas literarias, revistas de literatura: en la(s) encrucijada(s)', *Ogigia* 17: 39-53.

OSUNA, Rafael, 1998. *Tiempo, materia y texto. Una reflexión sobre la revista literaria* (Kassel: Edition Reichenberger).

___, 2004. *Las revistas literarias. Un estudio introductorio* (Cádiz: Universidad de Cádiz, Servicio de Publicaciones).

PIRES, Daniel, 1986. *Dicionário das revistas literárias portuguesas do século XX* (Lisboa: Contexto, D.L).

RAGUENET, Sandra, 2011. 'Dos usos e funções das revistas literárias à intermedialidade inovadora de Banana Split', *ALEA* 13(1): 108-127.

RAMOS ORTEGA, Manuel José, 2001. *Las revistas literarias en España entre la 'edad de plata' y el medio siglo* (Madrid: Ediciones de la Torre).

SARLO, Beatriz, 1992. 'Intelectuales y revistas: razones de una práctica', en *Revue América: Cahiers du Criccal. Le discours culturel dans les revues latino-américaines 1940-1970* 9-10: 9-16.

SOBRINO VEGAS, Ángel Luis, 2014. 'Las revistas literarias. Una aproximación sistémica', en *Signa. Revista de la Asociación Española de Semiótica* 23: 827- 841.

VILLANUEVA, Darío, ed., 1994. *Avances en teoría de la literatura* (Santiago de Compostela: Servizo de Publicacións da Universidade de Santiago de Compostela).